

Ansökan om tillstånd enligt miljöbalken för anläggandet av **Västlänken och Olskroken planskildhet**

Göteborgs Stad, Mölndals stad Västra Götalands län

Underlagsrapport PM kulturhistoriskt värdefulla riskobjekt – parker och grönområden

TRV 2016/3151

2016-02-10

Dokumenttitel: Ansökan om tillstånd enligt miljöbalken för anläggandet av Västlänken och Olskroken planskildhet, Underlagsrapport PM kulturhistoriskt värdefulla riskobjekt – parker och grönområden

Författare: Hanna Hjalmarsson, EnviroPlanning och Maria Olovsson, Acanthus

Dokumentdatum: 2016-02-10

Ärendenummer: TRV 2016/3151

Projektchef: Bo Larsson

Foton: Hanna Hjalmarsson och Maria Olovsson

Kartor: © Lantmäteriet, Geodatasamverkan

Distributör: Trafikverket, Kruthusgatan 17, 405 33 Göteborg, telefon: 0771-921 921, www.trafikverket.se

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1. Bakgrund och syfte.....	4
1.2. Arbetsmetod	4
2. Riskobjekt för grundvattenpåverkan – Kulturhistoriskt värdefulla parker och grönområden	6
2.1. S:T PAULI KYRKA – K1	8
2.2. BERGSLAGSBANANS STATIONSPARK – K2	9
2.3. CHRISTINAE KYRKA/TYSKA KYRKAN – K3	11
2.4. KUNGSPARKEN OCH NYA ALLÉN - K4	12
2.5. STORA KATRINELUND - K5	14
2.6. HAGA KYRKOPLAN - K6	17
2.7. VASAGATANS ALLÉ – K7	19
2.8. VASAPARKEN – K8	20
2.9. MOLINSPARKEN – K9	22
2.10. VASAKYRKAN - K10.....	23
2.11. ÖRGRYTE GAMLA KYRKA – K11	24
2.12. FOGELBERGSPARKEN - K12	25
2.13. HVITFELDTSPARKEN/HIMLABACKEN - K13	27
2.14. RENSTRÖMSPARKEN – K14	28
2.15. JOHANNEBERGS LANDERI – K15	30
2.16. LISEBERG – K16.....	32
2.17. SLOTTSSKOGEN - K17	34
2.18. ANNEDALSKYRKAN – K18	36
2.19. NORRA GULDHEDEN – K19	37
2.20. ÖVRE JOHANNEBERG - K20	39
3. Ordlista	41
4. Referenser	42

1. Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

I regeringens tillåtlighetsbeslut för utbyggnaden av Västlänken anges att projektet skall ”planeras och utföras så att negativa konsekvenser för kulturmiljön och stadsmiljön i övrigt, inklusive parker och grönområden, så långt möjligt begränsas.” (2014-06-26).

Som ett led i framtagandet av ansökan om tillstånd enligt miljöbalken för anläggandet av Västlänken och Olskroken planskildhet bedöms bland annat riskerna för olika typer av påverkan som projekten kan medföra på kulturmiljön avseende förändrad grundvattennivå. I denna underlagsrapport redovisas resultatet av den utredning som har utförts i syfte att identifiera de kulturhistoriskt värdefulla parker och grönområden som kan komma att påverkas av en förändrad grundvattennivå. Rapportens syfte har varit att utgöra underlag till arbetet med att förhindra grundvattenpåverkan på kulturhistoriskt värdefull växtlighet. Fokus i rapportens värdebeskrivningar har därför legat på att beskriva de värden som kan kopplas till de utpekade miljöernas växtlighet. Rapporten utgör underlag till projektets miljökonsekvensbeskrivning.

1.2 Arbetsmetod

Riskobjekt har definierats som parker och grönområden som sammanfaller med så kallade randzoner inom Västlänken och Olskroken planskildhets influensområde. Randzoner är områden där markförhållandena övergår från berg till lera och inom dessa finns det en förhöjd risk för grundvattenpåverkan på vegetation. Med utgångspunkt i randzonerna har parker och grönområden med kulturhistoriska värden identifierats. Urvalet av riskobjekt har även kompletterats med två områden som ligger i nära anslutning till byggschakt, Bergslagsbanans stationspark och Kungsparken/Nya Allén, då det även där finns en förhöjd risk för grundvattenpåverkan på vegetation. De lagskydd som har beaktats är Miljöbalkens bestämmelser om riksintressen (6 kap. 3§ MB) samt Kulturmiljölagens bestämmelser om byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen (3 och 4 kap. KML).

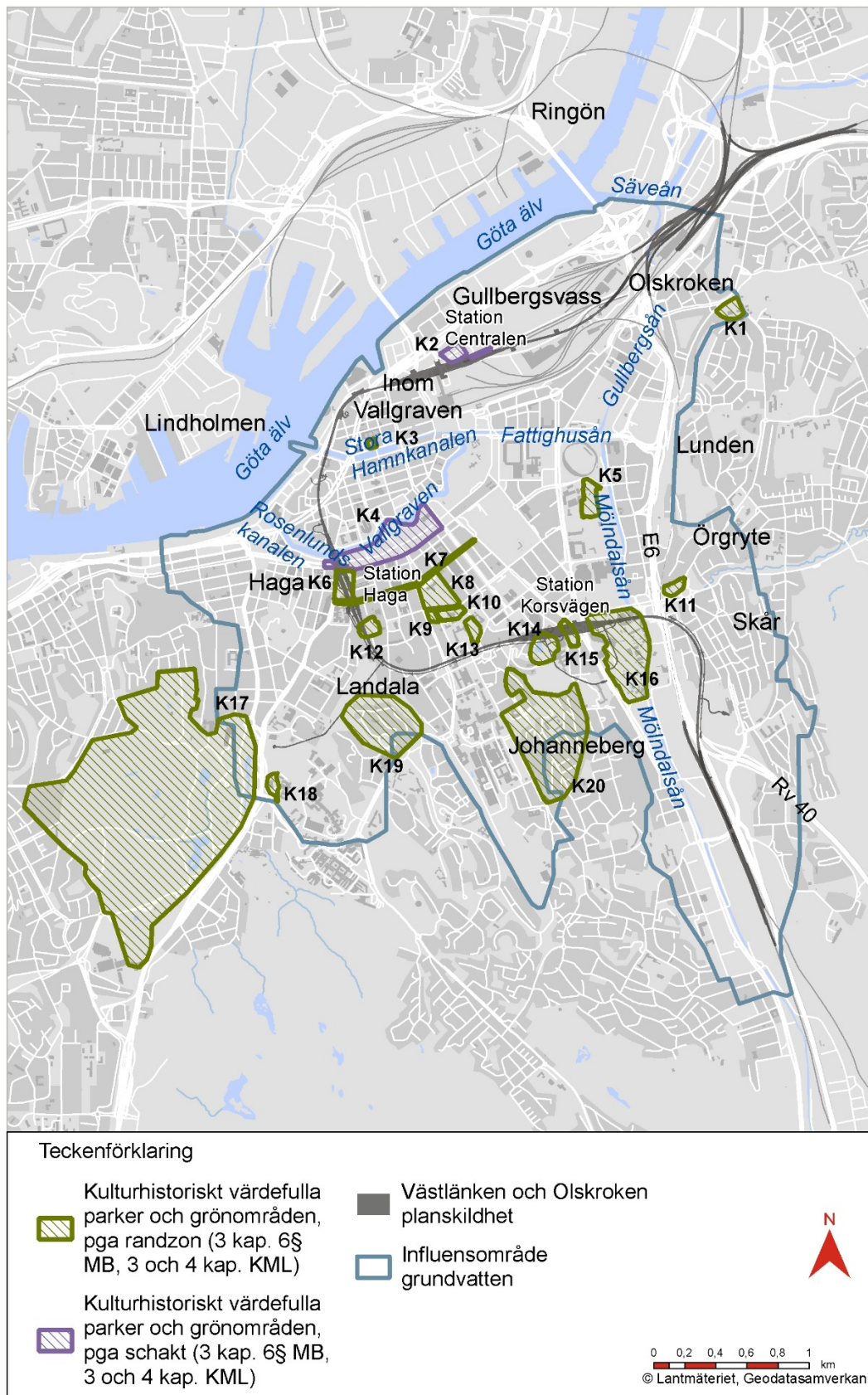
De kriterier som använts i den här kulturmiljöanalysen är kunskapsvärde, upplevelsevärde och bruksvärde enligt Riksantikvarieämbetets värderingsmodell (Riksantikvarieämbetet 2015). Kunskapsvärdet är betingat av den kunskap som kan utvinnas av de element som finns bevarade. Inom kategorin kunskapsvärde ryms andra vanliga begrepp för bedömningsgrunder såsom arkitekturhistoriskt värde eller stadsbyggnadshistoriskt värde, för att nämna några.

Olika kulturmiljöer har olika upplevelsevärden beroende på vem som är iakttagare. I upplevelsevärdet ligger också ett pedagogiskt värde, där en miljö med högt upplevelsevärde ofta har ett innehåll som är lätt att uppfatta även för icke-experten.

Bruksvärdet betecknas av att kulturmiljön används. En kulturmiljö är inte statisk och oföränderlig, snarare kan dess värde ibland ligga just i det faktum att den används. Genom en fortsatt användning av vägsträckningar, byggnader och odlingsmarker får vi en kontinuitet bakåt i tiden och en koppling till att äldre tiders bruk hålls vid liv.

Beskrivningen av de utpekade miljöernas karaktär, historia och kulturhistoriska värde har gjorts utifrån befintliga kulturmiljöunderlag och annan relevant litteratur, utifrån inventering och analys i fält samt genom analys av historiska kartor och fotografier. Miljöerna har även fotodokumenterats och illustrationsmaterial som redovisar de utpekade miljöerna har producerats.

2. Riskobjekt för grundvattenpåverkan – Kulturhistoriskt värdefulla parker och grönområden

Figur 1. Kulturhistoriskt värdefulla parker och grönområden med risk för grundvattenpåverkan. Objekt-numren förklaras i Tabell 1.

Nr	Objekt
K1	S:t Pauli kyrka
K2	Bergslagsbanans stationspark
K3	Christinae kyrka/Tyska kyrkan
K4	Kungsparken och Nya Allén
K5	Stora Katrinelund
K6	Haga kyrkoplan
K7	Vasagatans allé
K8	Vasaparken
K9	Molinsparken
K10	Vasakyrkan
K11	Örgryte gamla kyrka
K12	Fogelbergsparken
K13	Hvitfeldtsparken/Himlabacken
K14	Renströmsparken
K15	Johannebergs landeri
K16	Liseberg
K17	Slottsskogen
K18	Annedalskyrkan
K19	Norra Guldheden
K20	Övre Johanneberg

Tabell 1. Kulturhistoriskt värdefulla parker och grönområden med risk för grundvattenpåverkan.

2.1 S:T PAULI KYRKA – K1

Figur 2. S:t Pauli kyrka med omgivande kyrkotomt.

Figur 3. Träd på kyrkotomten.

Adress: Sankt Pauli Kyrkoplan 1
Fastighetsbeteckning: Olskroken 743:7
Lagskydd: Kyrkligt kulturminne. 4 kap. KML

Historik

S:t Pauli kyrka uppfördes 1880-82 i Olskroken som då var en relativt nyanlagd stadsdel för stadens arbetare. Uppdraget att rita kyrkan gick till arkitekten Adrian C Peterson och byggnaden bekostades genom donationer från Renströmska fonden. Kyrkotomten, benämnd som Höga Lyckan, skänktes av konsul Ekman som ägde det angränsande landeriet "Gubbero".

Karaktär

Växtligheten består av blandade trädsorter med varierande ålder. Trädsorter såsom lind, robinia, björk, bok, kastanj, hagtorn och alm finns bevarade på den relativt rymliga kyrkotomten. Kyrkotomten har en parkkaraktär som följer modet kring slutet av 1800-talet med organiskt slingrande gångvägar som var gällande i det engelska parkidealet. Många av träderna på kyrkotomten är av hög ålder och är troligen samtida med kyrkobyggnaden. Dagens växtlighet följer väl den ursprungliga planeringen av parken, dock gör äldre bildmaterial gällande att träderna var betydligt fler under det tidiga 1900-talet.

Kulturhistoriskt värde

Som tidstypisk och samtida inramning av kyrkobyggnaden är växtligheten kring S:t Pauli kyrka av högt kulturhistoriskt värde och en del av kyrkomiljöns upplevelsevärde.

2.2 BERGSLAGSBANANS STATIONSPARK – K2

Figur 4. Parken sydväst om stationsbyggnaden.

Figur 5. Slingrande gångväg.

Figur 6. Parken väster om stationsbyggnaden.

Figur 7. Parken sydöst om stationsbyggnaden.

Adress: Bergslagsgatan 2
Fastighetsbeteckning: Gullbergsvass 703:6
Lagskydd: Byggnadsminne. 3 kap. KML

Historik

Stationen anlades 1881 till den privata järnvägslinjen Bergslagsbanan (eller Bergslagens Jernvägar) som sträcker sig från Falun till Göteborg. Bergslagsbanan var Sveriges största privata järnvägssatsning och ändstationen i Göteborg fick en imponerande och representativ utformning. Stationsbyggnaden ritades av de framstående arkitekterna Axel och Hjalmar Kumlien och utfördes i påkostad nyrenässans. På en karta från 1910 syns hur en långsträckt park med slingrande gångvägar har anlagts väster om stationshuset. Denna del av parkmiljön hade ursprungligen en mycket större utbredning än idag och sträckte sig fram till Lilla bommens torg (strax öster om Älvrummet). På en karta från år 1923 har stationsmiljön även försetts med en mindre park söder om stationsbyggnaden. Denna anlades sannolikt bara några år efter den tidigare parken i samband med att järnvägsspår avlägsnades på platsen. Till den gröna miljön kring stationen hörde också trädtrader längs med Bergslagsgatan och Nils Ericsonsgatan, som skapade allékantade gångstråk mellan de

tre järnvägsstationerna i området: Bergslagsbanan, Västgötabanan och Centralstationen. Järnvägsparker har funnits sedan järnvägens utbyggnad vid mitten av 1800-talet. Parkerna var viktiga för att skapa estetiskt tilltalande och representativa stationsmiljöer som kompenserade för den infrastruktur som drogs in i staden, men de kunde även ha praktiska funktioner såsom att förhindra gnistspridning och bränder. Få järnvägsparker finns idag bevarade.

Karaktär

Stationsparken är idag den enda gröna platsen i en i övrigt hårdgjord miljö präglad av infrastruktur och har idag en betydligt enklare karaktär än vad den ursprungligen haft. I och med att infrastrukturen i området har ökat, bland annat vid anläggandet av Götaälvbron och Götatunneln, har parkens och alléernas utbredning succesivt minskat. Parkmiljön består av gräsytor väster och söder om stationsbyggnaden där det växer ett större antal värdefulla, gamla träd av alm, lönn, lind, oxel och kastanj. I den västra parkdelen har ett antal nya träd planterats. Genom den södra delen löper en slingrande, asfalterad gång. Längs med Nils Ericsonsgatan i söder finns ett antal äldre träd bevarade från den tidigare allén.

Kulturhistoriskt värde

Bergslagsbanans stationspark är kulturhistoriskt värdefull som en av få bevarade stationsparker i Sverige. Parken är en viktig del av stationsmiljön och bidrar till upplevelsen och förståelsen av Bergslagsbanan som en av de största och viktigaste järnvägssatsningarna i slutet av 1800-talet. Den del av parken som ligger väster om byggnaden ingår i byggnadsminnet.

2.3 CHRISTINAE KYRKA/TYSKA KYRKAN – K3

Figur 8. Kyrkotomten sedd från väst.

Figur 9. Den östra raden med lindar.

Adress: Köpmansgatan 5 / Norra Hamngatan 16A
Fastighetsbeteckning: Nordstaden 11:6
Lagskydd: Kyrkligt kulturminne. 4 kap. KML

Historik

Den första kyrkobyggnaden som uppfördes på platsen stod färdig 1624 och var en träkyrka. Efter flertalet bränder färdigställdes nuvarande kyrka till största del 1780. Kyrkotomten användes till gravsättning fram till 1805.

Karaktär

Tyska kyrkan har en framträdande plats i stadsrummet vid Stora Hamnkanalen. Runt byggnaden finns en kyrkotomt. Kyrkotomtens växtlighet återfinns i huvudsak norr om kyrkobyggnaden. Tomten omgärdas i öst och väst av trädrader med stora lindar. Lindarna är troligen planterade under 1800-talet och syns som välvuxna träd på bilder från 1880-talet. I angränsning till tomtens östra sida låg, fram till 1935, Tyska domprosthuset som utgjorde prästgård till församlingen. De stora lindarna i östra delen fungerade som avgränsare mellan kyrkotomten och gårdsbyggnaden. Kyrkotomten rymmer en del annan växtlighet i form av rhododendron, gullregn och pyramidavenbok. Avenboken är symmetriskt placerad vilket stärker ett mer ordnat intryck. Det gullregn som växer längs kyrkotomtens smidda staket är av betydande ålder. Trädraderna av lind är ett tydligt tecken på det park- och trädgårdsideal som var gällande under 1800-talets första del då ordnade planterade kyrkotomter och kyrkogårdar först blev aktuellt.

Kulturhistoriskt värde

Den äldre växtligheten har stor betydelse för kyrkobyggnadens omgivning i den norra delen och är av högt kulturhistoriskt värde. De äldre träden är mycket betydelsefulla för det upplevelsevärde och kunskapsvärde som kyrkomiljön utgör och speglar på ett tydligt sätt en typisk utveckling av den växtliga miljön kring kyrkobyggnader som blev aktuellt först sent 1700-tal eller tidigt 1800-tal.

2.4 KUNGSPARKEN OCH NYA ALLÉN - K4

Figur 10. Kungsparken karaktäriseras av öppna gräsytor med stora, fritt placerade träd.

Figur 11. Kungsparken. Vallgravens vattenspiegel och slingrande gångvägar.

Figur 12. Kungsparken. Lägre växtlighet vid vallgraven.

Figur 13. Buskar avgränsar mot Parkgatan.

Figur 14. Nya Allén med sina fyra trädrader.

Figur 15. Nya Allén sedd från söder.

Adress: -
Fastighetsbeteckning: -
Lagskydd: 3 kap. 6§ MB

Historik

Planen för området längs Göteborgs vallgrav fastställdes 1807. Området planlades med en park och en allé sedan det beslutats att befästningarna skulle rivas och staden utökas utanför vallgraven. Nya Allén började anläggas 1823 och totalt 1400 almar planterades. Alléns ursprungliga funktion var som promenadstråk till fots, till häst eller i vagn. Kungsparken som anlades 1839-1861 utgör en parkgördel som omger allén. Anläggandet av Kungsparken följde rådande mode där man främst i flera tyska städer under 1800-talets tidiga år hade anlagt parker på de forna befästningsområdena, men parken var likväl tidig sett i ett internationellt perspektiv. Parken utformades enligt det engelska parkidealet

där de mjukt formade gångvägarna och fritt placerade träd och annan växtlighet var idealet. Mot Parkgatan avgränsades parken på flera ställen av mer småskalig växtlighet i form av buskar och klippta häckar, något som var vanligt för att avskärma och skapa känslan av ett skyddat rum. Även på sluttningarna mot vallgraven planterades lägre växter. Vallgravens vattenspeglar var viktiga för parkens karaktär. Ursprungligen var det förbjudet att beträda gräsytor, något som tilläts först 1962.

Karaktär

Kungsparken och Nya Allén utgör tillsammans ett karaktärsskapande grönt bälte mitt i centrala Göteborg. Kungsparken är en välbevarad parkmiljö i engelsk stil. Växtligheten är fortfarande lägre i anslutning till Parkgatan och vallgraven medan ytorna däremellan i huvudsak karaktäriseras av öppna gräsytor med buskar och stora äldre träd. Nätet av gångvägar följer samma mönster som vid parkens anläggande. Några är fortfarande av grus medan andra har asfalterats. Bland de äldre träden i parken återfinns arter såsom bok, lind, ek, lönn, alm, kastanj, al och ask. På några håll har träd planterats i tematiska grupper, bland annat förekommer grupper av barrträd och av bok. Inslag av offentlig konst och skulpturer förekommer i parken. Det finns även äldre exemplar av blommande träd såsom robinia som troligen härrör från parkens anläggningstid eller tidiga skede. Genom Kungsparkenparken löper Nya Allén. Alléns äldsta träd är skogsalmar och senare tillkomna träd är almar och lindar. Allén har under 1900-talet skiftat karaktär från promenadstråk till en av stadens mer trafikerade gator.

Kulturhistoriskt värde

Kungsparken och Nya Allén var bland de första stegen i Göteborgs utbredning utanför befästningsanläggningarna. Idag utgör de ett mycket värdefullt och karaktärsskapande grönt bälte i staden. De visar på tidstypiska ideal och stadsplaneringskonst och har höga kulturhistoriska värden. De äldre träden och växterna är mycket viktiga för förståelsen och upplevelsen av miljöerna och har i sig höga kulturhistoriska värden. Kungsparken är ett välbevarat exempel på en tidig stadspark som i enlighet med modet i andra europeiska storstäder vid tiden anlades på den före detta befästningsmarken.

2.5 STORA KATRINELUND - K5

Figur 16. Den engelska parken sedd från norr, med det centrala höjdpunktet i mitten av bilden.

Figur 17. Den östra allén.

Figur 18. Den västra allén med hamlade träd.

Figur 19. Trädrad längs med gångväg.

Figur 20. En av trapporna i den engelska parken.

Figur 21. Parkens slingrande gångvägar.

Adress: Levgrensvägen 7
Fastighetsbeteckning: Heden 38:1
Lagskydd: Byggnadsminne. 3 kap. KML

Historik

Stora Katrinelund är ett landeri med anor från 1600-talet. Landeriet har varit i flera släkters ägo. Den förste kände brukaren av Stora Katrinelund arrenderade marken 1638-54. På 1680-talet togs landeriet över av borgaren och rådmannen Volrath Thams. Vid den tiden fanns ett boningshus på landeriet och en karta från 1704 visar att det låg en rutnätsindeldad trädgård med sex kvarter väster om Mölndalsån. På en karta från 1790 har trädgården utökats till 16 kvarter. 1790 finns även en allé från Levgrensvägen upp mot huvudbyggnaden. Marken väster om mangårdsbyggnaden brukas vid slutet av 1700-talet som åker och den östra sidan består av ängsmark. Kring 1820 anlades en engelsk park söder om mangårdsbyggnaden med slingrande grusgångar, romantiska utblickar, stentrappor och bersåer. Nu tillkom även en parallell allé öster om allén från slutet av 1700-talet. Kartmaterial visar att markområdet öster om huvudbyggnaden planterades omkring 1800-talets mitt. Under större delen av 1800-talet ägdes Katrinelund av släkten Levgren för att 1904 övertas av Göteborgs kommun.

Karaktär

Stora Katrinelund består karaktärsmässigt av två delar, en strikt och en mer organiskt formad. Huvudbyggnaden skiljer de båda delarna åt. Den strikta delen norr om huvudbyggnaden visar rester från barockens stilideal och den mjukt organiska i söder uppvisar den engelska landskapsparkens stilideal. Norrifrån leder två alléer fortfarande upp mot huvudbyggnaden. Den västra allén består av lindar varav sex stycken är gamla och hamlade. Den östra allén består av högvuxna lindar. På gräsmattan mellan alléerna finns en cirkelformad blomrabatt. Ut mot gatan omges trädgården till viss del av ett smidesstaket och vid entréerna ut mot gatan står stora grindstolpar av sten med grindar i smide. På grusplanen söder om huvudbyggnaden finns en cirkelformad rabatt som förekommer på kartmaterial sedan 1860. Från grusplanen leder en äldre naturstenstrappa upp mot ett mindre trädgårdsland som omgärdas av en syrénhäck. Söder om trädgårdslandet återfinns fortfarande den engelska parken som behåller samma utbredning som den haft sedan parken anlades i början av 1800-talet. Nätet av gångvägar är mycket välbevarat och överensstämmer i stor sett helt med äldre kartmaterial. Växtligheten är blandad med buskar och träd i en kuperad terräng. Parkens gångvägar kantas på två ställen av planterade trädrader med äldre träd. Överlag finns det många äldre träd i parken, däribland lind, ask, ek och kastanj. Centralt i parken finns en höjd som nås genom ett antal mindre trappor i natursten. Enligt äldre kartmaterial verkar en öppen plats ha funnits på höjden sedan 1890-talet och troligen har den fungerat som en utsiktsplats. Idag står ett stenbord som en central punkt på höjden. Den kvartersindelade trädgården som tidigare låg längs med Mölndalsån finns inte längre kvar, där ligger nu en idrottsplats. Markområdet mellan alléerna och ån är idag en klippt gräsyta där det växer ett flertal äldre träd, ett utseende området troligtvis haft sedan 1800-talets mitt. Markområdet har dock inskränkts något i öster.

Kulturhistoriskt värde

Stora Katrinelunds trädgård och park speglar trädgårdsideal från flera tider och den välbevarade miljön och de äldre växtmaterialen har höga kulturhistoriska värden. Landerimiljön är en av de bäst bevarade i Göteborg. Den engelska parken som är ett

mycket viktigt inslag i miljön är ett välbevarat och värdefullt exempel på en engelsk landskapspark från tidigt 1800-tal.

2.6 HAGA KYRKOPLAN - K6

Figur 22. Den öppna grusplanen i parkens mitt.

Figur 23. Vy mot Hagakyrkan.

Figur 24. Slingrande gångvägar.

Figur 25. Äldre träd norr om Hagakyrkan.

Adress: -

Fastighetsbeteckning: -

Lagskydd: 3 kap. 6§ MB

Historik

Marken kring Haga Kyrkoplan var obebyggd fram till 1800-talets mitt. År 1859 uppfördes Hagakyrkan åt den växande befolkningen i arbetarstadsdelen Haga och i samband med det anlades en park kring kyrkan. Parken var då sammanlänkad med Nya Allén. I Göteborgs utbyggnadsplan från 1866 avsågs den norra delen av Haga kyrkoplan att bli ett torg men istället kom parken att utvidgas åt detta håll. I och med att Vasastaden växer fram blir Haga kyrkoplan en viktig grönyta för rekreation på gränsen mellan de två stadsdelarna. När Parkgatan dras fram parallellt med Nya Allén skärs den norra delen av Haga kyrkoplan av från allén och införlivas troligtvis i Kungsparken som nu har anlagts kring Nya Allén. Samtidigt får Haga kyrkoplan en utformning som korresponderar med Kungsparken och en tydlig koppling mellan de båda parkerna skapas. Stilmässigt följer nu Haga kyrkoplan de engelska stilidealen. Planstrukturen med sin fördelning av gångvägar och grönytor är i den norra delen av parken i det närmaste intakt från denna tid. 1897-1900 anläggs Göteborgs stadsbibliotek (nuvarande Samhällsvetenskapliga biblioteket) i den södra delen av Haga kyrkoplan och parken utvidgas då återigen och får sin nuvarande utbredning och kvadratiska form.

Karaktär

Haga kyrkoplan behåller idag till stor del sitt uttryck från 1800-talets andra hälft med organiskt slingrande gångvägar mellan klippta gräsytor och fritt placerade träd. I området förekommer äldre exemplar av bland annat alm, kastanj, lönn, ask och bok. Flera är från

slutet av 1800-talet och vissa är troligtvis från mitten av 1800-talet då parken anlades. Gräsyterna söder om Hagakyrkan, som fram till början av 1900-talet var öppna, är numera planterade med häckar och blomarrangemang och även i närhet till Samhällsvetenskapliga biblioteket har klippta häckar tillkommit under 1900-talets senare del. Här finns även en fontän som förekommer redan på fotografier från 1905. Mellan Samhällsvetenskapliga biblioteket och Hagakyrkan finns en grusplan för lek och rekreation med kontinuitet tillbaka till 1910-talet eller längre, och i parkens östra del har en modern lekplats anlagts. Trots ett antal sentida tillskott är de stora dragen överensstämmande med Haga kyrkoplans gestaltning kring mitten av 1800-talet och parken är ett välbevarat exempel på en liten rekreationsyta i en 1800-talsstadsmiljö. Norr om Hagakyrkan växer stora rhododendronbuskar och flera äldre träd, bland annat kantas gången upp mot kyrkan av fyra gamla hästkastanjer. Haga kyrkoplan är väl inpassad i stadens rutnätsplan och fungerar som en gräns mellan stadsdelarna Haga och Vasastaden som tidigare utgjorde bostadsområden för Göteborgs arbetare respektive dess högborgerliga befolkning. Parken präglas starkt av de två monumentala solitärbyggnaderna som placerats i varsin ände av parken och tillsammans med den omgivande kvartersbebyggelsen och grönskan skapas en tydlig rumskänsla.

Kulturhistoriskt värde

Den välbevarade parkmiljön visar på park- och stadsplaneidealen från 1800-talets mitt och framåt, och har höga kulturhistoriska värden. Många av träden är gamla med tjocka stammar och vida kronor, och är i sig mycket värdefulla.

2.7 VASAGATANS ALLÉ – K7

Figur 26. Vasagatan sedd från mittesplanaden.

Figur 27. Vasagatans allé sedd från söder.

Adress: -

Fastighetsbeteckning: -

Lagskydd: 3 kap. 6§ MB

Historik

1866 fastställdes en utvidgningsplan för Göteborg som innebar att marken utanför vallgraven skulle bebyggas med storskaliga bostadskvarter. Planen var inspirerad av de samtida idealen i Europas storstäder där trädkantade boulevarder var ett viktigt element. Vasagatan (som då kallades Stora Allégatan) anlades som en viktig huvudgata i de nya stadsdelarna Vasastaden och Lorensberg och utformades med ett körfält på vardera sida om en trädkantad esplanad avsedd för promenader. Esplanaden planterades med lindar. Utbyggnaden av Vasastaden och Lorensberg skedde från nordöstligt och nordvästligt håll mot mitten. På en karta från 1870 kan man se hur Vasagatan har påbörjats från båda riktningarna men ännu inte mötts på mitten. På kartmaterial från 1890-talet är gatan färdig och sträcker sig från Kungsportsavenyn i öst till Haga kyrkogata i väst.

Karaktär

Vasagatan löper i väst-östlig riktning genom Vasastaden och Lorensberg. Vasastaden och Lorensberg är idag Sveriges mest välbevarade stenstadsmiljö där kvartersindelningen och gatunätet är i det närmaste oförändrat och Vasagatan med sin lindallé utgör en betydelsefull beståndsdel i miljön. Delar av allén har nyplanterats sedan den anlades men många av träden är gamla och värdefulla. Marken kring trädraderna var ursprungligen gräsklädd och inhägnad. Dessa ytor består idag till stor del av grus eller av eftersatta gräsmattor.

Kultuhistoriskt värde

Vasagatans lindallé är mycket karaktärsskapande för området och tillför värdefull grönska till stadsbilden. Allén besitter höga kultuhistoriska värden genom den starka kopplingen till stadsdelens utbyggnad och då rådande stadsplaneideal. De bevarade gamla träden har i sig höga värden.

2.8 VASAPARKEN – K8

Figur 28. Slingrande gångvägar.

Figur 29. Äldre träd i parkens norra del.

Figur 30. Öppen gräsyta i parkens mitt.

Figur 31. Buskar i anslutning till omgivande gatunät.

Adress: -

Fastighetsbeteckning: -

Lagskydd: 3 kap. 6§ MB

Historik

Vasaparken fanns med i Göteborgs utbyggnadsplan från 1866 och anlades 1897 i engelsk stil. Det bergiga markområdet sparades troligen för anläggande av en park på grund av den svårbebyggda terrängen. Höjdskillnader och bergsknallar togs till vara i parken för att skapa liv och variation. Parken blev snabbt populär och väl använd för rekreation och lek. Göteborgs Högskola (idag Göteborgs universitets huvudbyggnad) uppfördes i parkens norra del 1904-07.

Karaktär

Vasaparken är en välbevarad park utformad efter den engelska stilen med mjukt formade gångvägar, klippta gräsytor samt fritt placerade buskar och träd av hög ålder. Parken ligger på en naturlig höjd och har kuperad terräng med flera inslag av berg i dagen. I öster avgränsas parken mot gatan av en bergvägg och åt väster av en stenmur. På dessa sidor leder stentrappor med gjutjärnsräcken upp till parken. Växtligheten karaktäriseras främst av lövträd och buskar. Äldre exemplar finns av bland annat bok, alm, lönn och lind men även av blommande träd såsom gullregn. Barrträd förekommer i mindre, tematiska grupper. Det gäller då svarttall men även svensk tall och gran. Inhemska barrträd blev alltmer vanliga i parker kring sekelskiftet 1900 till följd av tidens nationalromantiska

strömningar. Buskar förekommer främst som avgränsning ut mot de omgivande gatorna. Parkens nät av gångvägar är mycket välbevarat och i enlighet med den ursprungliga gestaltningen. I parkens östra del finns en rak gång i nord-sydlig riktning som bryter av mot det annars organiskt slingrande gångnätet. Gången skapar en siktlinje mot parkens högsta punkt där en byst står placerad. Även kring Göteborgs Högskola är stilen något mer formaliserad.

Kulturhistoriskt värde

Många av Vasaparkens träd är troligen från dess anläggande och har höga kulturhistoriska värden. Parken är ett välbevarat och framstående exempel på det sena 1800-talets parker och visar på tidens ideal där offentliga rekreationsmiljöer ingick som betydelsefulla element i stadsplanerna. Sammantaget har Vasaparken ett högt kulturhistoriskt värde.

2.9 MOLINSPARKEN – K9

Figur 32. Molinsparken sedd från Aschebergsgatan.

Figur 33. Klippta gräsytor med fritt placerade buskar och träd.

Adress: -

Fastighetsbeteckning: -

Lagskydd: 3 kap. 6§ MB

Historik

Molinsparken utgör tillsammans med Vasaparken och Vasakyrkan ett sammanhängande grönområde. Parken anlades dock senare än de omgivande grönytorerna. I de tidiga utbyggnadsplanerna var platsen avsatt för kvartersbebyggelse men på 1910-talet bestämdes istället att en park som anslöt till Vasakyrkan skulle anläggas. Utifrån äldre bildmaterial kan slutsatsen dras att vissa av träden troligtvis inte hör till parkens ursprungliga gestaltning.

Karaktär

Molinsparken är en liten park som utgör ett värdefullt grönt inslag i kvartersstaden. Parken är en kombination av en naturromantisering och formell park där klippta gräsytor med fritt placerade buskar och träd omger ett mer formellt parti i parkens mitt med en cirkelformad, klippt häck kring en gräsyta med parkbänkar. Trädslag som förekommer i parken är bland annat alm, lönn, hästkastanj och lind.

Kulturhistoriskt värde

Molinsparken tillför värdefull grönska till staden och som ett uttryck för rådande stadsbyggnadsideal vid områdets utbyggnad besitter parken ett högt kulturhistoriskt värde.

2.10 VASAKYRKAN - K10

Figur 34. Alm och lönn i kyrkotomtens södra del.

Figur 35. Hagtorn norr om kyrkan.

Adress: Vasa Kyrkoplan 1
Fastighetsbeteckning: Lorensberg 61:1
Lagskydd: 3 kap. 6§ MB

Historik

Vasakyrkan, centralt belägen i Vasastaden i Göteborg, invigdes den 4 april år 1909. Den nybyggda Vasakyrkan beskrevs som en av Göteborgs vackraste offentliga byggnader. Vasa församling hade bildats året innan genom att Domkyrkoförsamlingen delats upp i två församlingar.

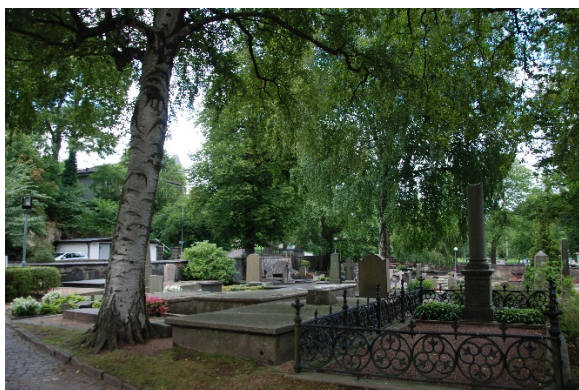
Karaktär

Växtligheten kring Vasakyrkan är i varierande ålder. Trädsorter som förekommer är kastanj, björk, lind, lönn, alm och hagtorn. Äldre bildmaterial visar liknande växtlighet men i mindre omfattning. Växtligheten är en del i det parkstråk som går från Studenternas hus i sydost mot Vasakyrkan och vidare till Molinsparken. Växtligheten står på kommunal mark och är därmed inte skyddad enligt kulturmiljölagen men utgör ändå en viktig omgivningsmiljö och en del av riksintresset. Växtligheten är anlagd enligt ett friare naturromantiskt mönster där gångvägar och trappor är anlagda utifrån platsens naturliga förutsättningar.

Kulturhistoriskt värde

Som tidstypisk och samtida inramning av kyrkobyggnaden är växtligheten kring Vasakyrkan av högt kulturhistoriskt värde och en del av kyrkomiljöns upplevelsevärde.

2.11 ÖRGRYTE GAMLA KYRKA – K11

Figur 36. Kyrkogården sedd från väster.

Figur 37. Ett av de stora, solitära träden på kyrkogården.

Adress: Danska vägen 1

Fastighetsbeteckning: Bö 108:1

Lagskydd: Kyrkligt kulturminne. 4 kap. KML

Historik

Örgryte gamla kyrka är medeltida och en av de viktigaste kyrkliga anläggningarna i det område som kom att bli Göteborg. Socknen var vidsträckt, till övervägande del har Göteborgs stadsdelar tillhört Örgryte församling. Kyrkobyggnaden är delvis uppförd under 1200-talet men genomgick flera ombyggnader under 1700-talet, klocktornet uppfördes 1748. Kyrkogården har en hög andel äldre gravanordningar vilket präglar kyrkogården som helhet, en utvidgning företogs på 1930-talet vilket bidrar till att karaktären skiftar i kyrkogårdens östra del.

Karaktär

Kyrkogården har troligen haft en trädkrans. En trädrad med främst lind finns direkt utanför kyrkomuren längs Örgrytevägen och Sankt Sigfrids plan vilket medför att kyrkogården upplevs som inramad. Inom kyrkogården växer solitära träd såsom alm, björk, lönn och lind. I nordöstra delen finns också en trädrad med thuja. Fler av träden är gamla och har stor betydelse för kyrkogårdens karaktär då de äldre och i många fall storskaliga gravanordningarna ligger mycket tätt och ger ett dominerande intryck. Kyrkogårdens växtliga inslag är en viktig del i kyrkogårdsmiljön.

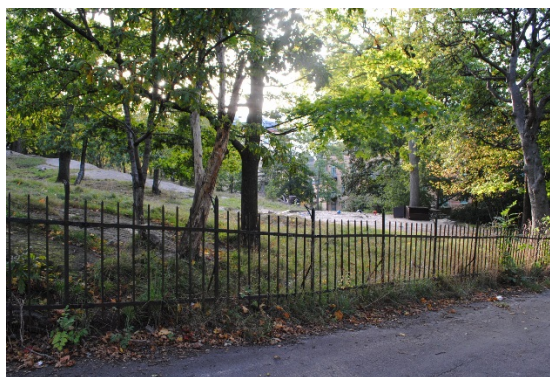
Kulturhistoriskt värde

Kyrkotomtens äldre träd bidrar till möjligheten att avläsa och uppleva kyrkogårdens historia och utgör en betydande del av kyrkogårdens kulturhistoriska värde.

2.12 FOGELBERGSPARKEN - K12

Figur 38. Kuperad terräng i parkens västra del.

Figur 39. Det omgivande smidesstaketet.

Figur 40. Parkens asfalterade mittgång.

Figur 41. Öppna ytor i parkens västra del.

Figur 42. Utsiktstornet.

Adress: -

Fastighetsbeteckning: -

Lagskydd: 3 kap. 6§ MB

Historik

Fogelbergsparken finns utmärkt som Utsiktsplatsen på Göteborgs utbyggnadsplan från 1866. Dess anläggningstid är osäker men på kartmaterial finns den utmärkt sedan 1890. Troligtvis sparades här ett stycke natur då området på grund av sin topografi var svårt och dyrt att bebygga. På platsen infogades vissa element såsom utsiktstorn, staket och gångvägar men antagligen planterades ingen ny växtlighet.

Karaktär

Fogelbergsparken är belägen på ett höjddparti som ligger gömt mellan Vasastadens höga bostadshus. Parken nås från Nedre och Övre Fogelbergsgatan. Från den nedre via en lång, brant stentrappa med gjutjärnsräcke. Genom parken löper en asfalterad gång som avgränsas mot den omgivande parkmiljön genom ett äldre smidesstaket som troligtvis är från parkens anläggningstid. Parkmiljön präglas av kuperad terräng med berg i dagen kombinerat med slitna ytor av gräs och grus och självsådd vegetation i form av träd och buskar. Miljön är eftersatt och upplevs som bortglömd. I stora delar av parken finns spår av att den används för lek och det finns även utplacerade lekredskap såsom sandlåda och lekställning. I parken finns ett flertal äldre trappor som leder ned till husen på Viktoriagatan. På den östra sidan finns på bergets högsta punkt ett utsiktstorn av natursten samt resterna av en äldre mur som troligtvis även den syftat till att fungera som ett dekorativt inslag i parkmiljön. Parker och rekreationsområden skulle vid 1800-talets slut bjuda på överraskningar och omväxling, något som bland annat uppnåddes genom tillvaratagande av naturligt omväxlande terräng och anläggandet av blickfång och utsiktspunkter. Detta kommer väl till uttryck i den lilla parken.

Kulturhistoriskt värde

Fogelbergsparken är ett intressant exempel på ett naturligt grönområde som bearbetats och tagits tillvara när staden byggts ut. Parken ingår i den riksintressanta stenstadsmiljön och har ett högt kulturhistoriskt värde.

2.13 HVITFELDTSPARKEN/HIMLABACKEN - K13

Figur 43. Öppna kuperade ytor.

Figur 44. Landeriet Götabergs oxelallé.

Adress: -
Fastighetsbeteckning: -
Lagskydd: 3 kap. 6§ MB

Historik

Området mellan Hvitfeldtska gymnasiet och Göteborgs landsarkiv kallas Hvitfeldtsparken eller Himlabacken och anlades som park kring 1920. På platsen låg tidigare landeriet Götaberg. När parken anlades bevarades landeriets oxelallé och möjligtvis även andra delar av landeriets växtlighet.

Karaktär

Hvitfeldtsparken ligger i kuperad terräng och omges av friliggande, monumentala institutionsbyggnader. Parken utgör ett grönt inslag i stenstadsmiljön, helt enligt tidens ideal. Karaktären är en stor böljande gräsyta med berg i dagen som omges av friväxande vegetation och flera äldre träd. Mjukt formade gångvägar löper genom parken mellan byggnaderna. I parkens västra del återfinns den långa allén av oxel som härrör från landeriet Götaberg.

Kulturhistoriskt värde

Parken är ett värdefullt exempel på en för det sena 1800-talet tidstypisk parkmiljö kopplad till offentliga institutionsbyggnader. Vegetation som härrör från landeriet Götaberg utgör viktiga minnesmärken över landeritiden.

2.14 RENSTRÖMSPARKEN – K14

Figur 45. Parkens öppna gräsyta i öster.

Figur 46. Slingrande gångvägar och rhododendron.

Figur 47. Näckrosdammen.

Figur 48. Kuperad terräng i parkens västra del.

Adress:
Fastighetsbeteckning:
Lagskydd: 3 kap. 6§ MB

Historik

Området där Renströmsparken är belägen tillhörde under 1800-talet landerierna Lyckan, Johanneberg och Götaberg. Inför Jubileumsutställningen 1923 omskapades området helt. Flertalet stora utställningspaviljonger och bland annat Näckrosdammen, en klippträdgård samt en avlång öppen gård anlades. Trots den stora omdaning av området är det troligt att flera befintliga träd och växter bevarades då tillvaratagandet av den befintliga vegetationen var en drivande princip vid anläggandet av utställningen. Efter utställningen revs paviljongerna och Renströmsparken skapades. Det var främst området väster om Näckrosdammen som omskapades, området öster om Näckrosdammen hade under jubileumsutställningen varit en öppen plats och det fortsatte den att vara även efter. Näckrosdammen blev ett inslag i den nya parken i väster som anlades i den romantiska, engelska stilen.

Karaktär

Renströmsparken utgörs av två karaktärsmässigt åtskilda delar, en öppen gräsyta i öster och ett kuperat och lummigt område i väster. Den öppna gräsytan har under 1900-talet har fått en inramning av institutionsbyggnader, främst med anknytning till Universitetet. På ytan finns enstaka träd och offentlig konst. I den romantiska parken i väster ligger Näckrosdammen som har en oregelbunden form och delvis kantas av buskar, träd och andra växter. I anslutning till dammen har en lekplats anlagts. Kring dammen är terrängen kuperad med gräsklädda kullar omgivna av träd och buskar som skapar fonder

och överraskningsmoment. Slingrande gånger leder genom parken. Vanligt förekommande är stora rhododendronbuskar som starkt bidrar till parkens lummiga karaktär. Ett flertal gamla lövträd finns här, däribland alm, ask, lind, ek, och lönn. För att avgöra om någon växtlighet härrör från de tidigare landerierna på platsen krävs ytterligare utredning. Genom parkens norra del leder Olof Wijksgatan upp mot Lorensbergs villaområde vars tegelvillor bildar en inramande fond.

Kulturhistoriskt värde

Renströmsparken visar på tidigare ideal vid utformning av parkanläggningar och har ett högt kulturhistoriskt värde som en välbevarad park i den engelska stilen. Värdefulla är också spåren efter jubileumsutställningen såsom näckrosdammen, samt eventuella spår av de tidigare landeriernas trädgårdar.

2.15 JOHANNEBERGS LANDERI – K15

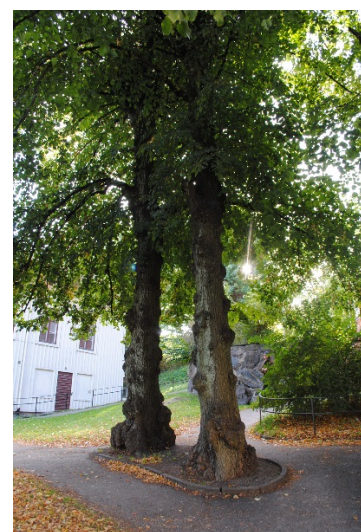
Figur 49. Den övre terrassen sedd från söder.

Figur 50. Den nedre terrassen från söder.

Figur 51. Bokar norr om huvudbyggnaden.

Figur 52. Lindar norr om huvudbyggnaden.

Adress: Södra vägen 61
Fastighetsbeteckning: Lorensberg 22:1
Lagskydd: 3 kap. 6§ MB

Historik

Johannebergs landeri har gett namn åt stadsdelen Johanneberg och anlades på 1700-talet. En mangårdsbyggnad med två flyglar uppfördes vid 1700-talets slut. I början av 1800-talet fick landeriet en trädgård uppdelad i en nedre och övre terrass på ca 1 respektive ca 0,3 tunnland, där frukt- och grönsaksodling troligtvis bedrevs. Trädgården var indelad i ett rutnät med smala gångar. Därutöver fanns ett källand på ca 0,3 tunnland. På en karta från 1822 framgår att landeriet hade mycket trädgårdsmark och en hel del ängsmark. Landshövdingen i Hallands län Claes Virgin som bodde på landeriet 1824-1844 ska ha planterat åtskilliga träd i området. Troligen är flera av dagens stora askar, almar och kastanjer från denna tid. I slutet av 1800-talet expanderade trädgårdsodlingen åt söder. Vid samma tid tillkom en allé med knuthamlade lindar som förband Södra Vägen med den övre trädgårdsterrassen. Utbyggnaden av de omgivande bostadskvarteren kring sekelskiftet 1900 innebar att vägen som ledde upp till landeriet i norr skars av, och istället anlades en ny angöring från söder. När Eklandagatan anlades kring 1920 försvann stora delar av den nedre trädgården och den gjordes istället om till en park med

prydnadsplanteringar. Vid Göteborgs jubileumsutställning 1923 ingick landeriet i utställningsområdet som Barnens paradis, ett litet nöjesfält med bland annat karuseller och ponnyridning.

Under våren 2014 utfördes en arkeologisk utredning vid landeriet och park- och trädgårdsanläggningen gavs då fornlämningsstatus. Den påföljande förundersökningen visade att sluttningarna och terrasserna mot Korsvägen bland annat har odlingslämningar och trädgårdsanläggningar bevarade under mark. Fynd i jordlagren daterar lämningarna från 1600-talet och framåt.

Karaktär

I dag består Johannebergs landeri utöver bebyggelsen av en övre och en nedre terrass med klippta gräsytor. Inget kvarstår av trädgården på den övre terrassen. Parkdelen på den nedre terrassen har samma mönster av gångvägar som på kartor från tiden kring 1920 då parken anlades. Några planteringar finns inte längre i parken. Längs med gångvägen står parkbänkar och en staty. En relativt nyplanterad lindallé kantar gångvägen som leder upp mot den övre terrassen från Södra vägen. Den övre terrassen nås genom en bred trappa i natursten. Under 2010-talet har fruktträd planterats i raka rader på den övre terrassen. Framför landeriets veranda växer flera stora buskar. Norr om landeribyggnaderna finns idag tre lindar, två bokar och en ask som alla troligen härrör från 1800-talets första hälft. Även åt öster, ner mot Korsvägen, står två äldre träd: en ask och en hästkastanj.

Kulturhistoriskt värde

Johannebergs landeri utgör en unik rest från landeriepoken då det är det enda landeri som ligger så väl exponerat i Göteborgs stadslandskap. Anläggningen vittnar om hur stadens marker användes under äldre tider. Det som är bevarat av den före detta park- och trädgårdsanläggningen gör det möjligt att föreställa sig Johannebergs landeris ursprungliga gestaltning och är av stor betydelse för landeriets kulturhistoriska och upplevelsemässiga värde.

2.16 LISEBERG – K16

Figur 53. Del av den före detta landeriparken på Getebergets sluttning.

Figur 54. Del av den före detta landeriparken på Getebergets sluttning.

Adress: -

Fastighetsbeteckning: Heden 40:38

Lagskydd: 3 kap. 6§ MB

Historik

Där Lisebergs nöjespark ligger idag låg tidigare Lisebergs landeri. Den äldsta av huvudbyggnaderna som finns kvar på området uppfördes vid 1700-talets mitt och då fanns även en tobaksodling och en trädgård. Vid slutet av århundradet omfattade landeriet två bostadshus, flera ekonomibyggnader, trädgården/odlingen längs med Mölndalsån samt en park på Getebergets sluttning. I början av 1800-talet togs Liseberg över av familjen Nonnen och från deras tid som ägare finns flera teckningar och akvareller som vittnar om en imponerande trädgårdsanläggning längs med Mölndalsån. Från 1917 finns en uppmätning som beskriver hur det då bland annat fanns, långa rader av trädgårdsland, orangeri, drivbänkar, potatis- och kålland och en fruktträdgård. Vid Göteborgs jubileumsutställning 1923 gjordes landeriområdet om till nöjespark och trädgården fick då ge plats åt åkattraktioner, men landeriparken på Getebergets sluttning och flera av landeriets byggnader bevarades inom nöjesparken. Det är oklart vad för växtlighet som planterades i samband med utställningen och nöjesparkens grundande samt vad som finns bevarat. Detsamma gäller senare tillägg. Klart är dock att styrande i anläggandet av jubileumsutställningens trädgårdsanläggningar var tillvaratagandet av den befintliga växtligheten, bland annat de gamla träden. Olika typer av blomsterrabatter och blomarrangemang har även varit en viktig del av nöjesparkens utsmyckning. Fram till utställningen var större delen av Geteberget kalt och endast sluttningarna var skogbevuxna. På bergets norra del skapades i samband med utställningen ett litet friluftsmuseum med ditflyttade äldre byggnader.

Karaktär

Liseberg präglas av en flack, låglänt del i öster och Geteberget i väster. Den östra sidan, där trädgård och odlingar tidigare låg, upptas idag helt av nöjesparkens attraktioner och byggnader. Geteberget i väster är numera bevuxet och inte trädöst som i början av 1900-talet. Vegetationen har dock reducerats kontinuerligt då nya åkattraktioner har anlagts. Mellan den låglänta delen och Geteberget löper nöjesparkens mittgång som har kontinuitet tillbaka till landeritiden på 1700-talet. Mittgången kantas till viss del av en allé. Vid sidan av mittgången, på bergets sluttning, finns den före detta landeriparken bevarad. Parken består av kuperade gräsytor med flera högvuxna träd och en del buskar

och mindre växter. Träd som förekommer är bland annat ek, ask, bok och björk. I parken finns ett lusthus bevarat från familjen Nonnens tid. Längre upp i sluttningen, ovanför parken, är vegetationen mer naturlig och friväxande. Ett trapparrangemang leder upp på berget mot en lustträdgård som anlagts under 2000-talet. Äldre träd förekommer över hela Geteberget och även vid den södra entrén samt i nöjesparkens sydvästra del där det bland annat förekommer ett par mycket stora ekar. För att i detalj fastställa vilken växtlighet som härrör från landeritiden samt jubileumsutställningen krävs ytterligare utredning.

Kulturhistoriskt värde

Lisebergs nöjespark inrymmer flera spår från tiden då marken brukades som landeri och tillsammans är de mycket värdefulla vittnesmål över ett viktigt skede i Göteborgs historia. Den bevarade landeriparken är en värdefull kvarleva från landeritiden och så är även nöjesparkens mittgång med kontinuitet tillbaka till 1700-talet. Flera av träden inom området härrör troligen från landeritiden och besitter höga kulturhistoriska värden. Eventuella bevarade spår från jubileumsutställningens trädgårdsanläggning utgör värdefulla minnesmärken över en unik händelse i Göteborgs historia.

2.17 SLOTTSSKOGEN - K17

Figur 55. Parkens centrala del med öppna ytor.

Figur 56. Träd och slingrande gångvägar.

Figur 57. Lilla dammen i parkens centrala del.

Figur 58. Siktlinje mot utsiktstornet.

Adress: -

Fastighetsbeteckning: -

Lagskydd: 3 kap. 6§ MB

Historik

Slottsskogen har en lång tradition som rekreationsområde och har sedan 1600-talet varit öppen för allmänheten sommartid. Efter att markområdet överlåtits av staten från Älvsborgs Kungsladugård till Göteborgs stad 1868, beslöt stadsfullmäktige 1874 att en park skulle anläggas. Styrande var att parken skulle anpassas efter de naturliga förhållandena på platsen och efter den befintliga växtligheten. Det naturliga trädbeståndet på platsen bestod till stor del av ekar då området var en gammal ädellövskog, men även tall och al förekom. Befintlig vegetation togs tillvara och kompletterades med nya träd av svenska arter, såsom björk, alm, bok, lönn, rönn och gran. En djurpark anlades i parken samt restauranger, vaktstugor, ekonomibyggnader, friluftsteater med mera.

Karaktär

Slottsskogen är som parkanläggning typisk för det sena 1800-talet, där platsens naturliga vegetation och topografi skulle bevaras och det anlagda skulle se naturligt ut. Parkens centrala del utgörs av öppna gräsytor omgärdade av fritt placerade träd i grupper eller som solitärer. Parkens höjdparter är idag beväxade med tät självsådd vegetation, något som skiljer sig från dess ursprungliga karaktär då enbart sluttningarna var planterade. I parken finns utsiktsplatser, dammar, skogsparter, öppna gräsytor, djurpark och andra typer av miljöer som ger en varierad upplevelse. Slingrande gångvägar leder genom

parken och träd och buskgrupper skapar vackra vyer. Överlag är de svenska trädslagen fortfarande dominerande men under 1900-talet har en del utländska arter tillkommit.

Kulturhistoriskt värde

Slottsskogen speglar flera sammanfallande ideal från 1800-talets senare del; vikten av friluftsliv, den naturromantiska utformningen samt det faktum att parken var öppen för alla samhällsklasser. Den offentliga parken anlagd för allmänhetens brukande blev ett vanligt inslag i Europas och Amerikas storstäder först under 1800-talets andra hälft och Slottsskogen är ett värdefullt svenskt exempel på en sådan anläggning. Av de stora parkanläggningarna som anlades i Sverige vid den här tiden är Slottsskogen den största, och därmed unik. De äldre träden bär på höga kulturhistoriska värden. Parken som helhet är välbevarad och utgör en miljö av högt kulturhistoriskt värde.

2.18 ANNEDALSKYRKAN – K18

Figur 59. Stora ekar söder om kyrkan.

Figur 60. Hagtorn vid den östra fasaden.

Adress: Albin Holms backe 10-12

Fastighetsbeteckning: Änggården 718:12

Lagskydd: Kyrkligt kulturminne. 4 kap. KML

Historik

År 1904 tillsattes en byggnadskommitté som samma år föreslog att en kyrka skulle byggas på fastigheten Carlsro i Annedal. Planerna godkändes av Göteborgs kyrkofullmäktige i januari 1905 och i april samma år upplät Göteborgs stad tomtmarken. Efter en arkitekttävling med flera namnkunniga arkitekter beslöt Göteborgs kyrkofullmäktige att anta Malmöarkitekten Theodor Wåhlins förslag. Den nya kyrkan började uppföras år 1908. Annedalskyrkan stod färdig 1910. Kyrkans placering ansågs fördelaktig: på ett ekbevuxet höjdparti intill en trafikerad väg.

Karaktär

Med undantag av hagtorn består växtligheten av ekar som är fritt placerade på kyrkotomten. Det finns historiskt bildmaterial som visar ekar som växer både framför och bakom kyrkan så tidigt som två år efter kyrkobyggnadens invigning så troligt är att befintliga träd på platsen sparades när kyrkan anlades. Växtligheten runt kyrkobyggnaden smälter väl ihop i en helhetsmiljö som hör samman med det stora ekskogsbeståndet som täcker stora delar av det bakomvarande berget. Tillvaratagandet av det naturliga ekbeståndet ansluter väl till de nationalromantiska stilidealen som var gällande vid tiden.

Kulturhistoriskt värde

Med tillvaratagna befintliga träd och höjdparter utgör miljön en tidstypiskt utformad kyrkotomt med nationalromantiska drag som har ett högt kulturhistoriskt värde.

2.19 NORRA GULDHEDEN – K19

Figur 61. Dragningen av gatorna följer topografin.

Figur 62. Varierande bebyggelse och öppna gårdsmiljöer.

Figur 63. Gårdsmiljö med öppna gräsytor och berg i dagen.

Figur 64. Park i anslutning till Guldhedstorget.

Adress: -

Fastighetsbeteckning: -

Lagskydd: 3 kap. 6§ MB

Historik

Riksintresset Norra Guldheden omfattar den nordöstra delen av Norra Guldheden. Det var den första delen som byggdes ut i området, vilket skedde mellan 1943-45. Norra Guldheden byggdes som ett experimentbostadsområde till utställningen Bo Bättre som anordnades av Göteborgs stad, Statens bygglånebyrå och Svenska Slöjdföreningen med syfte att visa upp nya möjliga stadsbyggnadslösningar. Området uppfördes enligt grannskapsenhetens princip som syftade till att skapa bostadsområden med utrymme för gemenskap och trygghet som i en by eller småstad, där centrum och andra servicebekvämligheter såsom barnomsorg fanns att tillgå inom området. Efter 1930-talets nya funktionalistiska stadsbyggnadsideal med friliggande lamellhus hade en kritik vuxit fram som ville se bostadsområden med mer sluten rumslighet och större variation. Detta kommer till uttryck i Norra Guldheden där en variation av byggnadstyper placerades kring ett organiskt vägnät som följer topografin. Byggnaderna är även utplacerade i terrängen på ett mer hänsynsfullt sätt än tidigare. Funktionalismens tillvaratagande av befintlig natur levde dock kvar under 1940-talet och mellan och runt husen i Guldheden skapades rymliga gårdar där den befintliga miljön, med berghällar, träd och andra naturinslag togs tillvara. Befintliga träd kompletterades vid anläggandet med nyplanterade träd. Inhemskarter valdes såsom björk, tall och hassel.

Karaktär

Området karaktäriseras av kuperad terräng med slingrande gatunät där bebyggelsen omsorgsfullt har anpassats efter naturen för att skapa en tydligt sammanhängande helhetsmiljö. Kring byggnaderna har den befintliga naturen bevarats så att inbjudande och variationsrika gårdsmiljöer skapats. Gårdarna präglas av mindre gräsytor vars form har bestämts av t.ex. berg i dagen och sparad naturmark. De inhemska trädslagen dominerar än idag. Buskar och rabatter bidrar till att skapa variation. I norr, nordost och sydväst avgränsas bostadsområdet av branta slänter med blandskog och på flera ställen i områdets ytterkanter har informella utsiktsplatser uppkommit. Sydväst om Reutersgatan finns en lekplats och ett flackt grönområde med en björkdunge. I anslutning till Guldhedstorget i områdets södra del, ligger en anlagd park som är en förädling av en trädgård från 1920-talet som integrerades och togs tillvara när bostadsområdet planlades. Där finns flera äldre träd. Guldhedstorget avgränsas ut mot gatan med en lindallé.

Kulturhistoriskt värde

Norra Guldheden har stora stadsbyggnadshistoriska värden genom att stadsdelen utgör ett tydligt exempel på grannskapsplaneringen och folkhemsbyggandet i Sverige under 1940-talet. Grönska och bebyggelse var från början nära integrerade och de skapar tillsammans den rumslighet och variation som så tydligt karaktäriserar området. Områdets grönområden och växtlighet är mot denna bakgrund en väsentlig beståndsdel i riksintresset Norra Guldheden och har höga kulturhistoriska värden.

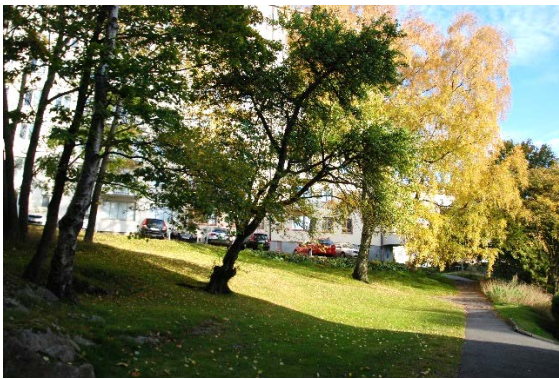
2.20 ÖVRE JOHANNEBERG - K20

Figur 65. Husen anpassades efter terrängen.

Figur 66. Öppna gräsytor med grupper av träd och buskar.

Figur 67. Berg i dagen, skogsdungar och öppna ytor präglar miljön.

Figur 68. Sparad naturmark ända mot huset.

Adress: -

Fastighetsbeteckning: -

Lagskydd: 3 kap. 6§ MB

För Övre Johanneberg har en avgränsning gjorts så att fokus ligger på det riksintressanta funktionalistiska bostadsområdet med lamellhus.

Historik

1936 fastställdes en ny stadsplan för Övre Johanneberg ritad av stadsplanechefen Uno Åhrén som var en av de tidiga förespråkarna för funktionalismen i Sverige. Området anlades mellan åren 1937-1944 och bebyggelsen består av fritt placerade lamellhus i sex till åtta våningar. Husen placerades ut i terrängen efter principen "hus i park" som innebar att den befintliga naturmarken mellan husen togs tillvara för att skapa en grön närmiljö i bostadsområdet. Att de boende fick tillgång till rekreationsytor i sin närmiljö var ett uttryck för ambitionen att skapa goda bostäder för den stora allmänheten, något som under 1930-talet blev allt mer framträdande i arkitekturdebatten. Bostadsområdet var det första i Göteborg som anlades helt enligt funktionalismens principer och är idag stadens mest utpräglad funktionalistiska område.

Karaktär

Övre Johanneberg är ett enhetligt funktionalistiskt bostadsområde med ljusa lamellhus. Det omsluts av två större gator och en matarled löper rakt igenom. Miljön mellan husen utgörs av grönområden med naturlig prägel eller sparad naturmark och kännetecknas i huvudsak av kuperade gräsytor med inslag av berg i dagen, buskar och grupper av träd,

eller av täta skogsdungar. Den sparade naturen kan också bestå av lite större sammanhängande skogspartier. Dessa förekommer framförallt på områdets "utsida". Mellan husen löper gångar och trappor för gående. Lekplatser och bilparkeringar förekommer också. Vid anläggandet sparades troligen många befintliga träd då avsikten var att behålla den naturliga karaktären, men nyplantering genomfördes antagligen också. Viljan att ge intryck av att husen hade placerats ut i ett stycke svensk natur avspeglade sig då i valet av växter.

Kulturhistoriskt värde

I egenskap av Göteborgs mest utpräglad funktionalistiska bostadsområden har Övre Johanneberg ett högt kulturhistoriskt värde. När området anlades var principen om "hus i park" revolutionerande för sin tid och grönskan mellan husen är en betydande beståndsdel i helhetsmiljön och i riksintresset Övre Johanneberg, vilket ger den ett högt kulturhistoriskt värde.

3. Ordlista

Randzon - Randzoner är områden där en övergång sker mellan lerområden och områden med höga ytnära berglägen (berg i dagen eller områden med tunna jordar på berg). I randzoner står normalt övre och undre grundvattenmagasin i hydraulisk kontakt med varandra, det vill säga en grundvattennivåpåverkan i undre magasin kan påverka grundvattennivån i övre magasin. I dessa områden finns en förhöjd risk för påverkan på grundvattenberoende vegetation om en grundvattensänkning skulle uppstå.

Engelskt stilideal - Merparten av utredningens parkanläggningar tillkom när det engelska stilidealet var rådande. Det engelska stilidealet hade den engelska landskapsparken som förebild men i en mer formaliserad form och ofta i mindre skala. Den engelska parken hade i sin tur det pastorala beteslandskapet som inspiration, med mjuk modellering av betade gräsmarker och grönskande gården, accentuerat av trädgrupper.

Landeri - Landerier var markområden som ägdes av staden och mot en årlig avgift uppläts åt privatpersoner. Förr var de vanliga i de närmaste omgivningarna kring Göteborg och de användes i allmänhet av stadens förmögna borgare för odling och som sommarbostäder.

1866 års utvidgningsplan, Vasastaden/Lorensberg - 1866 fastställdes en utvidgningsplan för den snabbt växande handels- och industristaden Göteborg. Mer storskaliga bostadskvarter skulle anläggas utanför vallgraven. Vasastaden och Lorensberg utgjorde planens centrala del och byggdes ut åren 1866-1905. Stadsdelarna utgör idag Sveriges mest välbevarade stenstadsmiljö där kvartersindelningen och gatunätet är i det närmaste oförändrat. Stadsdelarna har en tidstypisk stadsplan med rätvinkliga kvarter, några breda trädplanterade huvudgator och inslag av andra gröna miljöer såsom förträdgårdar och parker. Platser för rekreation sågs som viktiga inslag bland de högt exploaterade stenstadskvarteren. Planen var inspirerad av idealen i Europas storstäder kring tiden då boulevarder var viktiga beståndsdelar och offentliga parker för första gången blev en integrerad del av stadsplaneringen.

4. Referenser

- Bergendahl, Erik (1947) Boken om Liseberg, Göteborg: Liseberg AB
- Bramstång Plura, Carina (2014) Johannebergs landeris park och trädgårdsanläggning – arkeologisk utredning, Riksantikvarieämbetet, 2014:73
- Ernstsson, Inger & Waern, Kolbjörn (2009) Slottsskogen – kulturhistorisk bedömning, Göteborgs stadsbyggnadskontor
- Flinck, Maria (1994) Tusen år i trädgården, Statens byggforskningsråd och Stockholms läns museum
- Förteckning över byggnadsminnen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen Västra Götalands län, uppdaterad 20150506
- Hall, Thomas & Dunér, Katarina (red.) (1997). Den svenska staden: planering och gestaltning - från medeltid till industrialism. Stockholm: Sveriges radio
- Hansson, Einar och Herklint, Ewamarie (2014) Upptäck Vasastaden! – Stadsvandringar, historia och arkitektur, Göteborgs stadsmuseum
- Holmström, Sören (2009) Bergslagsbanans stationsbyggnad och parkmiljö - Antikvariskt planeringsunderlag, Göteborgs stadsbyggnadskontor
- Historiska kartor, Göteborgs stadsbyggnadskontors arkiv
- Johannebergs landeri – antikvarisk fördokumentation (2013) Antiquum AB
- Karling, Sten (1931) Trädgårdskonstens historia i Sverige, Stockholm: Albert Bonniers förlag
- Länsstyrelsernas nationella geodata: Riksintresse kulturmiljövård, MB 3:6
- Lönnroth, Gudrun (2003) Hus för hus i Göteborgs stadskärna, Göteborgs stadsbyggnadskontor och Göteborgs stadsmuseum
- Lönnroth, Gudrun (1999) Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg - ett program för bevarande, del I och II, Red, Göteborgs Stadsbyggnadskontor, ISBN 91-89088-04-2
- Mebus, Fabian (2014) Fria eller fälla - En vägledning för avvägningar vid hantering av träd i offentliga miljöer, Riksantikvarieämbetet.
- Nilsson, Bo Sigvard. och Johansson, Bo (1998) Liseberg – från komark till nöjespark, Göteborg: Lisebergs AB
- Nolin, Catharina (1999) Till stadsbornas nytta och förlustande - den offentliga parken i Sverige under 1800-talet, Stockholm: Byggeförlaget.
- Roos, Johanna, Wærn, Kolbjörn & Englund, Magnus (2013) Kulturmiljöunderlag för detaljplaner inför Västlänken - Fördjupad kulturmiljöbeskrivning för Haga Kyrkoplan med omgivning
- Rylander, Ulla (1996) Fjällnära trädgårdar i Jämtland och Härjedalen tiden 1830-1900, Skogs- och lantbruksakademien.
- Svensson, Pia (2014) Johannebergs landeri, Göteborg – arkeologisk förundersökning, Riksantikvarieämbetet, 2014:98

Träd och trädmiljöer i Västlänkens korridor (2014) Göteborgs stad,
Stadsbyggnadskontoret

Underlagsrapport Kulturmiljö - Underlag till järnvägsplaner, Olskroken planskildhet och
Västlänken (2014) Trafikverket

Trafikverket, 405 33

Besöksadress: Kruthusgatan 17

Telefon: 0771-921 921, Texttelefon: 0243-795 90

www.trafikverket.se